

Politi i møte med psykiatri

-en teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2014

Kand.nr : 610

Antall ord: 5748

Innholdsfortegnelse

1) Innledning.....	2-3
1.1 Avgrensning.....	3-4
2) Metode.....	4
3) Den psykisk syke personen.....	5
4) Politiets rolle og oppgaver ovenfor psykisk syke.....	5-6
4.1 Politiloven § 12.....	6-7
5) Politiets tilnærming til den psykisk syke.....	7-8
6) Oppdragsløsningen.....	8
6.1 Forberedelser.....	8
6.2 Holdninger.....	8-9
6.3 Uniform eller sivilt?.....	9-11
6.4 Omsorg.....	11
6.5 Loggføring av oppdraget.....	11
7) Kommunikasjonen.....	11-12
7.1 Nonverbal kommunikasjon.....	12-13
7.2 Verbal kommunikasjon.....	14-16
8) Avslutning.....	16
9) Litteraturliste.....	17-19

1) Innledning

Politiet har et stort spekter av forskjellige ansvarsområder. Hvis man spør mannen på gaten om hva politiets oppgaver er, vil man i stor grad få ”kriminalitetsbekjempelse” som svar. I realiteten er det et langt fler oppgaveområder, og svært mange av dem er ikke kriminalitetsrelaterte. Kriminologen Westley (2000) skriver at en stor del av politiarbeidet handler om service- og sosialarbeid. Det forventes av politiet at de løser et hvert oppdrag enten det er snakk om helse, menneskelige relasjoner, natur og så videre. Han viser i den forbindelse til begrepet ”dirty work” som sier noe om at politiet må håndtere de oppgavene i samfunnet som ingen andre vil håndtere. ”It consists of dealing with drunks, with the insane, with the dead, with the vice-ridden, with ill. It is a necessary function in any modern community, but an exceedingly unpleasant and in some sense degrading one.”. (Westley, 2000, s. 139) Psykiatrioppdrag er en type oppdrag som går under denne fellesbetegnelsen ”service- og sosialarbeid”, og kan i noen tilfeller også defineres som ”dirty work”. Det er denne typen oppdrag jeg skal ta for meg i oppgaven min.

Psykiatrioppdrag har blitt mer og mer vanlige innslag i arbeidsdagen til politiet. Denne typen oppdrag har en tydelig økning i omfang, og en analyse av politiets ressursbruk viste at psykiatrioppdrag utgjør 3 prosent av alle oppdrag. (NOU 2010: 3) Begrepet ”psykiatrioppdrag” kan omfatte mange ulike oppdrag. Ringheim nevner selvmordsforsøk, selvskading, utagering og transportoppdrag som eksempler på forskjellige psykiatrioppdrag. (Ringheim, 2012, s. 112)

Grunnen til at jeg har valgt dette temaet, er fordi jeg i løpet av praksisåret mitt var med på en rekke psykiatrioppdrag og interessen for temaet ble vekket allerede her. I distriktet hvor jeg hadde praksis, var blant annet brohopperproblematikk¹ et stort problem. Det aller første oppdraget jeg var på, var nettopp et slikt oppdrag. Det skulle fort vise seg at denne typen oppdrag skulle bli et rutineoppdrag. I tillegg var jeg med på en rekke oppdrag der vi måtte bistå helsetjenesten ved for eksempel transportering av psykisk syke som skulle tvangsinnlegges på psykiatrisk avdeling. Noen ganger foregikk disse oppdragene rolig uten noen form for dramatik, mens andre ganger eskalerte det og vi måtte benytte tvangsmidler for å få kontroll på situasjonen. Dette gjorde at jeg ble nysgjerrig på hva det var som var

¹ Det utviklet seg nærmest en trend for selvmordskandidater å hoppe fra broer, blant annet pga. stort fokus i media som førte til smitteeffekt.

årsaken til at oppdragene fikk ulike avslutninger, og hva eventuelt politiet kunne gjort annerledes i disse sakene.

Da jeg satte meg ned for å begynne på oppgaven var jeg i starten usikker på hvordan jeg skulle få satt temaet inn i et forebyggende perspektiv. Når man hører ordet forebygging, tenker mange av oss med en gang utelukkende på kriminalitetsbekjemping. Det ble vanskelig å få temaet til å passe ut i fra denne forståelsen av forebyggende arbeid. Jeg måtte derfor se på begrepet i et bredere perspektiv. Som Lie (2011) skriver, så omfatter forebyggingsbegrepet et bredt spekter helt fra forebygging av fysiske og psykiske lidelser til forebygging av trafikkulykker. Videre står det også skrevet i retningslinjene for bacheloroppgaven; ”Det er ikke bare kriminalitet som politiet forsøker å forebygge, men også ordensproblemer og ulike former for sosiale problemer.” (Retningslinjer for bacheloroppgaven, Phs, s.3-4) Psykiatri er nettopp en form for et sosial problem, og omfattes dermed av forebyggingsbegrepet.

”Å forebygge vil si å være i forkant og forhindre at noe negativt skjer.” (Lie, 2011, s. 21) Ved bruk av denne definisjonen, kan vi lett sette politiet på psykiatrioppdrag inn i et forebyggende perspektiv. Psykisk syke er en sårbar gruppe som politiet ofte er i kontakt med. Det er svært viktig at vi politiet er bevisst i møtet med denne gruppen mennesker, da denne typen oppdrag fort kan eskalere. Politiets tilstedeværelse og bevisste håndtering kan nettopp være med å hindre en eskalering. På denne måten kan politiet forhindre at det utvikler seg til konflikt, og vi kan dermed si at politiet har forhindre noe negativt i å skje. Jeg ønsker å se på hva politiet kan gjøre for å hindre at nettopp denne eskaleringen skjer, og har derfor laget følgende problemstilling for oppgaven:

Hvilke ulike virkemidler kan politiet benytte for å forebygge konfliktsituasjoner i møte med psykiatri?

1.1) Avgrensning

I forhold til temaet kunne det også vært aktuelt og drøftet betydningen av samarbeid med andre etater. Jeg har derimot valgt å avgrense oppgaven slik at jeg kun fokuserer på politiets rolle. Politiets maktbruk vil heller ikke bli drøftet i denne oppgaven fordi dette er midler som

som oftest vil bli brukt først *etter* at en konflikt har oppstått. Dette faller da utenom min problemstilling som gjelder få forebygge at nettopp disse konfliktsituasjoner oppstår.

2) Metode

”En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder.” (Dalland, 2012 s. 111)

Jeg har valgt å skrive en teoretisk oppgave hvor jeg presenterer og diskuterer en problemstilling som har bakgrunn i teoretiske og empiriske studier som allerede er gjort.

Da denne oppgaven er skrevet i et forebyggende perspektiv ble det naturlig for meg å benytte Elisabeth Myhre Lie sin bok ” I forkant –kriminalitetsforebyggende politiarbeid” (2011). I tillegg har jeg benyttet meg av annet pensum fra politihøgskoleutdanningen. Blant annet Pål Langestad sin bok ”Kommunikasjon og konflikthåndtering – publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv” (2012) og Kjetil Edvinsen sin bok ”Ordenstjeneste”. (2009) Dette gjorde jeg bevisst for å sørge for at jeg fikk nok politirelatert litteratur. Jeg oppdaget nemlig tidlig at det fantes veldig mye helserelatert litteratur i forhold til psykiatrien, og ikke fullt så mye politirelatert.

Da jeg søkte etter annen litteratur til oppgaven min benyttet jeg i hovedsak søkemotorene ”Google scholar” og ”Bibsys”. Jeg brukte søkeord som ”psykiatrioppdrag”, ”politi, psykiatrioppdrag”, ”politi psykisk syke”, ”politi, forebygging” og ”politi, konflikthåndtering”.

I tillegg benyttet jeg meg av litteraturlister fra tidligere bacheloroppgaver som omhandlet samme tema for å få tips til relevant stoff.

Videre har jeg også brukt politiets lovverk, instruksjer og diverse rundskriv for å innhente informasjon. Politiloven og politiinstruksen var her særlig aktuelle å bruke. Disse regulerer politiet sin opptreden, og sier noe om hva som forventes av politiet i denne typen oppdrag.

3. Den psykiske syke personen

Rundt 30 % av den norske befolkningen vil hvert år bli rammet av en psykisk lidelse, og ca. halvparten av oss i løpet av livet. ”Psykisk lidelse er en fellesbetegnelse for lidelser og sykdommer som er kjennetegnet ved subjektivt plagsomme psykiske symptomer med eller uten funksjonssvikt i dagligliv eller arbeid.” (Ulrik Fredrik Malt, 2012, s. 15) De største gruppene av psykiske lidelser er alkoholmisbruk, angstlidelser, depresjoner og stressrelaterte kroppslige plager. Psykiske lidelser er ganske jevnt fordelt mellom kvinner og menn, men det er ulike former hos kvinner og menn. Kvinner har noe oftere angst, depresjoner og psykosomatiske lidelser. Menn har oftere alkohol- og stoffproblemer og dyssosial personlighetsforstyrrelse. Psykiske lidelser er den største grunnen til sykemelding og funksjonssvikt i yrkessammenheng. (Ulrik Fredrik Malt, 2012)

Før i tiden ble den psykiske sykdommen sett på som fremmed og unormal. Det har i midlertid med årene blitt dannet et nytt perspektiv på dette som vi i dag kan kalle grunnperspektivet. Dette perspektivet går ut på at psykiske lidelser blir forstått som ekstremvarianter av normale fenomener fremfor at det er noe unormalt. Ved å se på psykiske lidelser som ”mer av noe alle har”, gjør dette det lettere å relatere og tilnærme seg den syke. Ringheim (2012) drar frem angstlidelser som et eksempel. Angstlidelser kan sees på som en ekstremvariant av frykt, og de fleste av oss har opplevd frykt en gang i løpet av livet. Tenker man på denne måten kan man lettere sette seg inn i hvordan den andre person har det. (Ringheim, 2012)

Psykisk lidelser finnes altså i mange ulike former. Som politiet er det derfor viktig å huske på at man kan møte mennesker med psykiske lidelser i alle typer samfunnslag.

4. Politiets rolle og oppgaver ovenfor psykisk syke

Den generelle hjelpe- og servicefunksjon til politiet er nedfelt i politiloven § 2, 1. ledd nummer 4. Her står det at politiet blant annet skal yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner, i lovbestemte tilfeller og ellers når forholdene tilser at bistanden er påkrevet og naturlig. Videre finner vi plikten til å iverksette tiltak der mennesker liv og helse er truet

ved akutte faresituasjoner i politiloven § 27. Den generelle plikten til å hjelpe syke finner vi i politiloven § 12. Retningslinjer for politiets bistandsplikt og utøvelsen av bistand ovenfor offentlige myndigheter er nedskrevet i rundskriv fra Politidirektoratet og Helsedirektoratet. (Politidirektoratet og Helsedirektoratet 2012)

4.1 Politiloven § 12

”Politiet skal hjelpe eller sørge for hjelp til syke personer som ikke er i stand til å ta vare på seg selv, når ingen pårørende eller andre ansvarlige er til stede og kan ta seg av dem. Politiet skal i slike tilfeller øyeblikkelig varsle lege dersom en persons helsetilstand gir grunn til å anta at legehjelp kan være nødvendig og for øvrig, gjennom ansvarlig helsemyndighet eller på annen måte, søke å finne frem til en betryggende plassering.” (Politoloven, 1995)

Uavhengig om politiet selv har kommet i kontakt med en hjelpetrengende person eller om de har fått en melding fra publikum, så oppstår hjelpeplikten idet politiet får kunnskap om forholdet. Politiet må da foreta en situasjonsvurdering, og videre vurdere om det foreligger en hjelpeplikt for politiet. Dersom det foreligger et behov for hjelp, må politiet vurdere om situasjonen kan avhjelpes ved å skaffe annen hjelp enn hjelp fra politiet. Dette fremgår av pl § 12 første ledd ”..eller sørge for hjelp...” Annen hjelp vil for eksempel kunne være akutt medisinsk hjelp fra helsevesenet. I forhold til psykiatrioppdrag så må politiet vurdere om det er behov for politibistand for eksempel på grunn av sikkerhet, eller om oppdraget er et rent helseoppdrag.

Ordlyen ”sørge for”, betyr at hjelpeplikten opphører først når den hjelpetrengende faktisk har fått hjelp. Det holder da med andre ord ikke at politiet varsler en annen etat, og kjører videre til neste oppdrag uten å forsikre seg om at den hjelpetrengende blir tatt hånd om. Dersom politiet ikke får hjelp av den etaten de mener er eier av problemet, så må politiet selv hjelpe vedkommende. Dette følger av ordlyden ”politiet skal hjelpe”. I forhold til psykiatrioppdrag så kommer ofte denne delen av paragrafen til anvendelse ved for eksempel at helsevesenet mener vedkommende er for frisk til å tvangsinnlegges, og da blir det opp til politiet selv å finne en måte å hjelpe vedkommende på. Politiet kan da altså ikke velge å la være å hjelpe vedkommende selv om de mener oppgaven egentlig faller utenfor politiets ansvarsoppgaver. Løsninger på denne type problemer vil i praksis ofte løses ved at politiet kjører vedkommende hjem til bopel eller en eventuell institusjon. Noen ganger vurderer politiet det til at det er

uforsvarlig å sende personen hjem alene fordi man frykter at personen kan være til fare for seg selv eller andre. Da kan det bli aktuelt for politiet å ta midlertidig hånd om personen selv jf. pl § 12, 2. ledd. Dette typen forvaring skal være så kort som mulig, og må ikke strekke seg ut over 24 timer. Man kan da sette vedkommende i arrest eller i et annet lokale som er under politiets tilsyn. I politiinstruksen § 12-3 står det at antatte sinnslidende skal behandles med stor varsomhet, og så vidt mulig ikke forlates uten tilsyn. I forhold til denne ordlyden så vil det være uheldig å plassere denne gruppen mennesker i arresten, og man bør derfor tilstrebe å finne et annet egnet lokale.

Politiet kan også ta hånd om personer mot deres vilje etter pl § 12. Dette er uavhengig om situasjonen er selvpåført eller ikke, og det vil si at politiet også har plikt til å ta hånd om personer som forsøker å skade seg selv eller ta sitt eget liv. (Edvinsen, 2011)

5) Politiets tilnærming til den psykisk syke

Ringheim (2012) viser til tre verdier som er viktig å basere seg på i møte med psykisk syke. Disse tre er vennlighet, høflighet og respekt. I psykiatrioppdrag har som regel ikke personene som er involvert gjort noe kriminelt, og det er dermed heller ikke aktuelt med noe straffesak. Det blir da ekstra viktig å huske på disse individenes menneskerettigheter, da de er en ekstra sårbar gruppe.

”Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter alle mennesker har, uansett kjønn, religion, alder eller nasjonalitet.” (FN, 2012)

Noe av det viktigste politiet kan gjøre for å ivareta menneskerettighetene, er å ta politiloven § 6 på alvor. Politiloven § 6 sier noe om hvordan politiet skal opptre og utføre oppgavene sine. Denne paragrafen gir muligheter og begrensninger for all myndighetsutøvelse for politiet. Paragrafen sier blant annet at politiet ikke kan ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt. Videre sier den at de midler som anvendes, må være nødvendige og stå i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig. Paragrafen sier også noe om at politiet skal opptre saklig og upartisk og med omtanke for personers integritet.

Politiinstruksen gir også retningslinjer for politiets opptreden i denne sammenhengen. Politiinstruksen § 3-1 sier blant annet: ”Tjenesteutøvelsen skal alltid være basert på respekt for de grunnleggende menneskerettigheter og det enkelte menneskes verdighet.”

6) Oppdragsløsningen

6.1 Forberedelser

Før politiet drar ut på psykiatrioppdrag, er det viktig at de forbereder seg godt på hva som kan møte dem. Som i alle andre politioppdrag er det viktig at politiet foretar en situasjonsvurdering. Situasjonsvurderingen går ut på å vurdere trusselen, egne ressurser, tid til rådighet, vurdering av området/objekt, vurdering av vær, vind og føreforhold, samband og ledelse. Når politiet tar denne situasjonsvurderingen, vil de samtidig drive med mental forberedelse. ”Mental forberedelse er en bevisstgjøringsprosess som er med på å øke den enkeltes motstandskraft mot konkrete belastninger og utvikle mental beredskap.” (Bjørklund, 1997, s. 254) Det kan vært lurt å legge en plan i forhold til kontaktetablering og eventuelle sikkerhetstiltak. I tillegg er det viktig å samle inn så mulig informasjon som mulig om vedkommende sin sykdomstilstand, tidligere ganger politiet har vært i kontakt med vedkommende og om personen eventuell har noen voldshistorikk. Det kan også være lurt å tenke over om man skal kontakte andre instanser for bistand, sjekke åpningstider for institusjoner og så videre. Alt som er tenkt gjennom på forhånd er med på å frigjøre kapasitet hos betjentene som heller kan brukes på å fokusere fullt og helt på oppdraget. Dersom politiet er godt forberedt vil det være lettere for dem å ha en rolig tilnærming til personene de møter, og dette kan være med på holde situasjonen på et konfliktfritt nivå. (Ringheim, 2012)

6.2 Holdninger

Et annet moment som kan ha noe å si for hvordan situasjonen utarter seg, er politiets egne holdninger. Politiets holdninger vil påvirke hvordan de handler. Psykisk syke blir svært ofte møtt med fordommer, også av politiet. Dette kan være fordommer som at de psykisk syke er

lite troverdige, har lav intelligens, lite samarbeidsvillig og så videre. Dersom politiet har oppfatningen av at personen de står ovenfor er utilregnelig, er det lett for at man automatisk stusser på troverdigheten til vedkommende. Dette kan føre til at man allerede på forhånd har bestemt seg for at det vedkommende forteller bare er løgner som følge av sykdommen. Det kan for den psykisk syke oppleves som en stor belastning å føle at de ikke blir trodd på eller tatt på alvor. Dette kan i seg selv føre til en konfliktsituasjon.

Dersom politiet går inn i en situasjon med den oppfatning om at de er på vei til et farlig oppdrag, så vil dette naturlig føre til et høyere beredskapsnivå blant betjentene. Hvis disse forventningene ikke stemmer overens med den reelle situasjonen, så kan dette i seg selv føre til atferd fra betjentene som kan eskalere situasjonen. Et eksempel på dette kan være at politiet har et kroppsspråk som er veldig autoritært. Den psykisk syke personen kan da bli redd og føle seg truet. Dette kan igjen da føre til at vedkommende føler at den må forsvare seg, og på denne måten kan situasjonen eskalere. (Ringheim, 2012)

Det er ikke bare politiets holdning til den psykisk syke som har innvirkning på oppdragsløsningen. Også holdningen til selve psykiatrioppdraget vil ha mye å si for politiets måte å håndtere situasjonen på. Dersom man har en negativ holdning og innstilling til denne typen oppdrag fordi man mener at denne typen oppdrag tilhører andre etater, så kan dette føre til at jobben ikke blir utført på en tilstrekkelig måte. Denne negativiteten kan fangens opp av den syke, og dette kan føre til en dårlig kommunikasjon mellom den syke og politiet. Dette kan videre ha negativ innvirkning på oppdragsløsningen. Det er derfor viktig at politiet er bevisst på sine holdninger, og på hvordan disse påvirker deres atferd. (Ringheim, 2012)

6.3 Uniform eller sivilt?

Et annet moment som man kan diskutere om kan være avgjørende for utfall av psykiatrioppdrag, er hvor vidt politiet går uniformert eller sivilt. Dette kan også ha noe å si for hvilken belastning den syke føler det er å få politiet på døren. Denne belastningen kan være med på å føre til en senere konflikt i oppdraget.

Politiuniformen er politiet sitt daglige arbeidsantrekk, og symboliserer at personen som bærer den er politi. For noen utlyser uniformen autoritet og makt. Olsen (2002) skriver i sin

hovedfagsoppgave at det ikke er polititjenestemannen som representerer makten, men uniformen. Vi kan altså si at uniformen har en viktig makt i seg selv. For noen er uniformen er tegn på trygghet og tillit, mens for andre kan uniformen virke truende og skremmende. Disse ulike forventningene og holdningene kommer an på hvilken erfaring og opplevelse man har hatt med politiet fra tidligere. Erfaringene og opplevelsene kan være både positive og negative. Ofte har man gjort seg opp en mening om politibetjenten relatert til tidligere møter, og ut i fra dette har man ulike forventninger til politirollen. Uniformen sier noe om politiets rolle, og hva den innebærer. (Fjeldberg, 1999)

Politiuniformen gir et bilde av betjentene som en samlet enhet. Man blir ikke sett på som privatperson, men som polititjenesteperson som en del av en gruppe. Man går ut i fra at personen handler i tråd med det yrket uniformen representerer. Dersom en person har hatt en dårlig erfaring med en politibetjent, kan dette inntrykket gjøre at personen får en generell negativ holdning til politiet. Når da en annen politibetjent på et senere tidspunkt skal kontakte denne personen, vil denne politibetjenten da ha et dårlig utgangspunkt. På denne måten kan vi si at uniformen kan ha negativ virkning i forhold til oppdraget. (Nilsdotter Olsen, 2002)

På den andre siden kan uniformen tydeliggjøre politiet sin rolle, og på denne måten være med å skape ro og orden i kaotiske situasjoner. For psykisk syke personer kan det være vanskelig å skille personer fra hverandre når alle går kledd i sivilt. Dersom politiet kommer i uniform er det lettere for dem å skille politiet fra dem andre, og det kan bli tydeligere for dem at politiet har kommet for å ordne opp. Uniformen gjør det mulig å raskt identifisere politibetjentene som politi. (Lønne, 2006)

Olsen (2002) spurte i forbindelse med sin hovedfagsoppgave om hva informantene² hennes syntes om politiets bruk av uniform og sivilt antrekk. Informantene hadde forskjellige følelser når det gjaldt dette. ”Noen synes det virker skremmende, men samtidig trygt. Noen synes det er skremmende til å begynne med, men trygt når alt kommer til stykket. Noen synes det virker bare trygt, for da har noen liksom tatt over det vanskelige.” (Nilsdotter Olsen, 2002, s. 74) Andre av informantene var mest komfortabel med at politiet kom i sivilt fordi det da ikke ble så tydelig at de var syke.

² En gruppe psykiske syke personer som har vært i kontakt med politiet

Det er viktig at politiet har et bevisst valg i forhold til om de velger å gå med uniform eller ikke på psykiatrioppdrag. I rundskrivet om Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke, står det at politiet skal om mulig opptre i sivilt antrekk og helst bruke kjøretøy uten politimerking. I mange av oppdragene vil det derimot være slik at politiet ikke har anledning til å skifte til sivilt fordi de må være i beredskap i tilfelle de må omprioritere og dra på et annet oppdrag som kanskje krever uniformering. Dette vil spesielt gjelde på mindre steder og i lensmannsdistrikt der det ofte bare er en patrulje på vakt. På de større stedene hvor man er flere patruljer er det lettere å tilstrebe og stille sivilt hvis man mener dette er hensiktsmessig.

6.4 Omsorg

Som tidligere nevnt skiller psykiatrioppdrag seg fra andre politioppdrag ved at personen i de fleste tilfeller ikke har gjort noe galt. Politiet må derfor omstille seg, og huske på at de står ovenfor en syk person som kanskje opplever en krise eller store utfordringer. Det er derfor viktig å gi omsorg og støtte dersom situasjonen tillater det. Denne omsorgen vil for mange være av stor betydning. På den andre siden kan denne omsorgen også hos enkelte føre til mistenksomhet og usikkerhet. Dette gjelder spesielt paranoide personer som kan føle at politiet har andre hensikter enn de gir uttrykk for. (Ringheim, 2012)

6.5 Loggføring av oppdrag

I ettertid av oppdrag er det viktig å loggføre oppdraget og sørge for at opplysninger som kan ha betydning for senere oppdrag blir notert. Et eksempel på en slik viktig, men banal, opplysning kan være at vedkommende tror heisen i borettslaget fører ned til helvete. Dersom dette er notert i politiets logg, vil den neste patrulje som eventuelt kommer på stedet kunne styre unna denne heisen. Dette kan være med å forebygge en konfliktsituasjon mellom politiet og den syke.

7) Kommunikasjon i oppdraget

Politi-loven regulerer politiets bruk av makt, og i § 6 står det som tidligere nevnt; ”Politiet skal ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller

uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt.” Politiet må altså alltid tilstrebe og benytte seg av det svakeste maktmiddelet i forhold til situasjonen de står ovenfor. Maktpyramiden er en figur som illustrerer disse ulike maktmidlene som politiet kan benytte seg av. Pyramiden viser at maktbruken øker desto høyere opp i pyramiden man kommer. Det laveste trinnet på maktpyramiden er politiets generelle tilstedeværelse. Vi kan si at dette er en form for passiv symbolsk makt. (Lohne Lie & Pål, 2011) Dersom politiet først er tilkalt i forbindelse med et psykiatrioppdrag, holder det sjeldent bare med politiets tilstedeværelse. Vi må da bevege oss opp på neste trinn i maktpyramiden som er verbale kommunikasjonsteknikker i form av lytting, spørring og søking av informasjon.

”Ordet kommunikasjon stammer fra det latinske verbet *communicare*, som betyr å gjøre felles.” (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 193) Kommunikasjon kan sees på både som en prosess og som et verktøy. Når sender og mottaker forsøker å skape en felles forståelse av situasjonen, kan vi si at kommunikasjonen er en prosess. Sender i kommunikasjonsprosessen formidler et budskap til mottaker. Dette vil videre utvikle seg til et samspill der sender og mottaker bytter roller. Kommunikasjonen har da gått fra å være en enveiskommunikasjon til å bli en toveiskommunikasjon, en dialog. Videre så kan kommunikasjon sees på som et verktøy for å håndtere en rekke situasjoner som politiet kommer ut for. Dette verktøyet er særlig viktig i kontakt med psykisk syke. (Bråten, 2011)

7.1 Nonverbal kommunikasjon

Lie og Lagestad (2011) skiller mellom verbal og nonverbal kommunikasjon. Muntlig og skriftlig kommunikasjon defineres som verbal kommunikasjon, mens nonverbale kommunikasjon er det vi til daglig omtaler som kroppsspråket vårt. Den nonverbale kommunikasjonen foregår altså uten bruk av ord. Eksempler på dette kan være fremtoning, bevegelser, blikkontakt, ansiktsuttrykk og avstand. Dersom man er bevisst på sitt eget kroppsspråk, kan man også kontrollere dette. Kroppsspråket må vurderes ut i fra hver situasjon og i forhold til om man ønsker å fremstå som lyttende eller operative.

Det er viktig at personen som politiet er i kontakt med føler seg sett og hørt. Vedkommende vil da føle at de blir tatt på alvor, og dette minsker risikoen for at personen vil utagere. En måte politiet kan sørge for dette på, er å drive med aktiv lytting. Aktiv lytting er en

kommunikasjonsmetode hvor den som lytter benytter seg av virkemidler for å vise at hun eller han har forstått budskapet. Aktiv lytting går ut på å lytte, gjenta, bekrefte og reformulere det pasienten har fortalt. (Thornquist, 2009) ”Aktiv lytting handler kort sagt om å faktisk lytte til og vise interesse for det personen forteller.” (Lie, 2011, s. 130) Interesse kan man vise nettopp ved å være bevisst på kroppsspråket sitt. Øyekontakt og bekräftende nikk kan være eksempler på dette. Psykisk syke personer kan ofte snakke fort og usammenhengende. Dersom man tenker på dette som uinteressant ”mas”, kan man gå glipp av viktig informasjon som kan ha relevans for oppdragsløsningen. Det er derfor viktig å ha evne til å fange opp små forvarsler som kan forhindre situasjonen i å eskalere. (Ringheim, 2012)

Ringheim (2012) drar frem noen momenter som man særlig må være oppmerksomme på når det gjelder psykiatrioppdrag. Det første momentet hun nevner er *avstand*. Dette momentet handler om egensikkerhet, men i tillegg er det viktig også å huske på at noen grupper psykisk syke kan reagere dersom man kommer for nærme dem. Dette gjelder spesielt dersom man er brå i bevegelsene. Derfor er det viktig å ha så rolige kroppsbevegelser som mulig. Det andre punktet hun nevner er *posisjon*. Også dette punktet har med egensikkerhet å gjøre, men også hvordan hvilken fremtoning man har. Ulike posisjoner kan være om man velger å stå, sette seg ned, bøye seg og så videre. Det tredje punktet er *ansiktsuttrykk*. Ringheim (2012) viser her til at man bør ha et så nøytralt og vennlig ansiktsuttrykk som mulig. Et smil kan virke vennlig, men samtidig kan det for noen som er i en vanskelig livssituasjon tenkes å oppleves hånlige og nedverdiggende. Man må derfor prøve å finne en mellomting slik at man heller ikke gir inntrykk av at man er likegyldig. *Kroppskontakt* er det fjerde punktet som hun tar opp som man som polititjenesteperson i denne typen oppdrag bør være ekstra oppmerksom på. I forhold til dette punktet er det viktig å se an situasjonen og personen man har med å gjøre. En vennlig hånd på skulderen kan for noen mennesker oppleves som ubehagelig, og dette kan være med på å gjøre at situasjonen eskalerer. På den andre siden kan denne hånden på skulderen for noen også virke beroliggende og tryggende. Det er derfor viktig å føle seg frem og se hva som faller naturlig. Det siste punktet som Ringheim (2012) nevner er *hender*. Det er viktig å ha hendene synlige og holde dem rolige. Dersom politiet står med hendene plassert på beltet, kan dette fort virke som en trigger. I tillegg virker det veldig autoritært. Dersom politiet er bevisst på disse ulike faktorene vil dette skape et godt grunnlag for en god kommunikasjon mellom politiet og den syke. Dette vil være en godt utgangspunkt for en konfliktfri situasjon.

7.2 Verbal kommunikasjon

Felles for den nonverbale- og den verbale kommunikasjonen er at det er viktig å være rolig og tydelig. På psykiatrioppdrag er det ikke utenkelig at personen vi skal kommuniserer med har liten eller begrenset kapasitet til å forstå budskapet som blir formidlet. Det er derfor viktig å være ekstra tydelig når man skal formidle noe, og gjerne bruke korte setninger og klare beskjeder. (Ringheim, 2012)

Når man kommer til stedet kan det være hensiktsmessig for politiet å forklare hvorfor de er der, og forklare hva politiets rolle i situasjonen er. I et psykiatritilfelle er det naturlig å forvente at det er helsearbeidere som kommer til stedet, og ikke politiet. Det er da forståelig at personen oppdraget gjelder vil føle seg utrygg, og det er derfor viktig å være ærlige med personen fra starten av. Noen ganger kan det være hensiktsmessig å ”pakke inn” budskapet litt, så lenge man ikke underslår informasjon. Dersom man legger skjul på noe, kan man i ytterste konsekvens risikere at situasjonen eskalerer når personen forstår at politiet ikke har fortalte sannheten. (Ringheim, 2012) Dersom det har vært andre mennesker til stedet under oppdraget, det være seg pårørende eller skuelystne, kan det også være hensiktsmessig at noen blir igjen og forklarer hvorfor politiet handlet som de gjorde. Dette blir særlig viktig dersom politiet har benyttet seg av makt under oppdraget som kan virke uforståelig for utenforstående. Såkalte forklarende patruljer er et forebyggende tiltak som er prøvd ut i Oslo politidistrikt. Dersom politiet tar seg tid til å forklare og svare på spørsmål, kan dette være med å forebygge et negativt inntrykk av politiet. (Lie, 2011)

Dersom man er ærlig er det også lettere å skape en god relasjon til vedkommende. Har man klart å skape en god relasjon er det videre lettere å oppnå tillit. For å oppnå tillit, er det viktig å huske på ”3T” som står for trygghet, tålmodighet og tid. Disse tre T’ene er særlig viktige elementer i psykiatrioppdrag. Man må altså være tålmodig og bruke god tid på å skape trygghet, før man kan forvente å få tilliten til en fremmed person. Denne tillitsskapingen er en viktig del av det lokalorienterte politiarbeidet. Lokalorientert politiarbeid er en forebyggende politimodell som er basert på lokal forankring og samarbeid med publikum. Denne typen arbeid går ut på å skape trygghet og forebygge kriminalitet ved å styrke samarbeidet mellom politi og publikum. Publikum blir her politiets sin viktigste samarbeidspartner, og derfor er tilliten så viktig. For å få denne tilliten er politiet avhengig av å også være i kontakt med

publikum i hverdagslige situasjoner hvor det ikke trenger å ha skjedd noe. (Lie, 2011) Dersom politiet allerede har skapt denne tilliten til vedkommende ved en tidligere anledning, er det lettere for politiet å nå igjennom og ha innflytelse på personen. Det er derfor viktig som Lie (2011) skriver, å bygge tillit i fredstid. Dersom politiet klarer å oppnå denne tilliten og hindrer konfliktsituasjon under oppdraget, kan dette igjen virke forebyggende i forhold til en eventuell utagering fra vedkommende på et senere tidspunkt. Føler den syke seg respektert og godt i varetatt av politiet, vil det være vanskeligere for personen å sette seg opp mot politiet på et senere tidspunkt. I tillegg vil denne tilnærmingen samtidig avdramatisere det å være i kontakt med politiet og vise at politiet ikke bare er i kontakt med de kriminelle.

Når man skal snakke med psykisk syke, bør man vise varsomhet rundt valg av tema. Tema som familie, venner og jobbsituasjonen kan for noen være veldig sensitive og fungere som en trigger. Dette kan føre til fysisk og psykisk uro, som igjen kan føre til voldsbruk. Det er også viktig at man er varsom på hvilken måte man ordlegger seg, og at man ikke er forutinntatt. For eksempel at man ikke antyder at personen er uten jobb og venner bare fordi personen er psykisk syk. Det kan da være lurt å heller stille åpne spørsmål som; ”hva fyller du dagene med?” På denne måten får man personen i tale samtidig som man kan skaffe viktig informasjon om vedkommende. (Ringheim, 2012)

Etter at man har fått personen i tale, kan det være hensiktsmessig å forsøke å inngå avtaler med personen. Dette er særlig lurt i de tilfellene hvor man tror at det kan bli spørsmål eller uenighet på et senere tidspunkt om hva som ble sagt. Begge partene av avtalen skal ha noe å hente, og det er derfor viktig at personen selv får være med å medvirke til avtaleinngåelsen. Grunnen til at man forsøker en avtaleinngåelse er at man vil unngå uønsket atferd. Dersom atferden oppstår har man noe å vise tilbake, og personen er innforstått med konsekvensene dette får. Ved å gi personen positive tilbakemeldinger når avtalen overholdes, er dette med på å gi personen en form for en mestringfølelse. Dette kan være med på holde konfliktnivået nede. (Ringheim, 2012) Veilederen min i praksisåret brukte ofte denne avtaleinngåelsen som et middel på psykiatrioppdrag. Dersom vi skulle ha med oss en psykisk syk person i politibilen, inngikk han alltid en avtale i forkant i forhold til håndjernsbruk. Avtalen gikk ut på at dersom personen forholdt seg rolig, så slapp personen ha på seg håndjern. Hvis personen på et senere tidspunkt da ble urolig, kunne man vise tilbake til avtalen og at personen hadde brutt denne.

Det er ikke alltid at politiet lykkes med å kommunisere med den syke personen. Det kan også tenkes at kommunikasjonen kan føre til en konflikt. Lennér-Axelson og Thylefors skriver at ”Kommunikation er tæt forbundet med konflikt: Kommunikation kan skabe, afsløre og forværre konflikt, ligesom det er det bedste redskab til at forebygge, reparere, håndtere og løse konflikt.” (gjengitt etter Bach Mosebo, 2012) Kommunikasjonen kan altså føre til konflikt, på lik linje som den kan føre til løsning. Det er med andre ord ikke alltid sikkert at kommunikasjonen til politiet vil lede frem til noe positivt. Dersom kommunikasjonen ikke fører frem, må politiet må ty til sterkere verktøy og mer inngripende metoder som for eksempel maktbruk.

8) Avslutning

For å kunne forebygge konfliktsituasjoner i møtet med psykiatri, er det viktig at politiet er godt forberedt. Videre er det viktig at politiet er bevisst i forhold til sine egne holdninger til psykisk syke og psykiatrioppdrag, slik at disse ikke kan virke ødeleggende for oppdragsløsningen. Dersom tid og forhold tillater det, bør man ta et bevisst valg i forkant av oppdraget i forhold til om man skal stille i uniform eller sivilt. Det er positive og negative sider ved begge antrekkene, men jeg mener at i forhold til å forebygge konfliktsituasjoner så vil det være mest hensiktsmessig å stille i sivilt dersom forholdene tillater det. Det er videre avgjørende at politiet igjennom god kommunikasjon klarer å skape tillit og en god relasjon til den syke. Tillit og relasjon kan man skape gjennom å være vennlig, vise høflighet og respekt. Videre må man ta seg god tid og være tålmodig for å skape trygget i møtet med den syke. Politiet kan forebygge mange konfliktsituasjoner bare ved å være et medmenneske som har evne til å vise forståelse, empati og omsorg.

”Politidamen var veldig hyggelig. Hun strøk meg over ryggen og trøsta meg. Hun var tålmodig og prøvde å overtale meg til å bli med. Hun sa de skulle prøve og hjelpe meg. Jeg føler at hun viste meg en form for omsorg.” –Mona, informant for pasientgruppen. (Nilsdotter Olsen, 2002, s. 75)

Litteraturliste

Bach Mosebo, M. (2012). *Konflikt håndtering for politifolk*. Gylling: Narayana Press.

Bjørklund, R. A. (1997). *Politipsykologi*. Nesbru: Vett & Viten.

Bråten, O. A. (2011). *Håndbok i konflikthåndtering - forebygging av trakkassering, trusler vold*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Edvinsen, K. (2011). *Ordenstjeneste*. Høvik: Forlaget Vett & Viten 2009.

Ekeland, T.-J. (2004). *Konflikt og konfliktforståelse for helse- og sosialarbeidere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Fermann, T. (2006). *Mellom tre stoler*. Fermann, Torbjørg.

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag.

Fjeldberg, N. (1999). *Blålys under nordlys - politivirksomhet i Vestfinnmark*. Nina Fjeldberg.

Lønne, A. H. (2006). *Å leve med psykisk lidelse og rusmisbruk*. Legeforlaget AS.

Lie, E. M. (2011). *I forkant*. Oslo: Gyldendal .

Lohne Lie, A., & Pål, L. (2011). *Arrestasjonsteknikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Politiinstruksen (1990). *Alminnelig tjensteinstruks for politiet (politiinstruksen) fastsatt ved kronprinsregentens resolusjon av 22.6.1990 med hjemmel i lov om politiet av 13. mars 1936 § 29 (revidert 2009)* Det kgl. Justis- og politidepartement, politiavd.

Politi-loven (1995). *Lov av 4. august 1995 nr 53 om politiet (politi-loven) med endringer, sist ved lov av 24. april 2009 nr 21*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 2010

Nilsdotter Olsen, R. L. (2002). *Til sykehus med politi*. Nilsdotter Olsen, Randi Lovise.

Nilstad, M. (2010). *Yrekesetikk for politiet*. Høvik: Forlaget Vett & Viten AS.

Røkenes, O. H., & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller briste -kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Oslo: Fagbokforlaget.

Ringheim, H. K. (2012). *Kommunikasjon med psykisk syke*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS 2012.

Skårderud, F., Haugsgjerd, S., & Erik, S. (2010). *Psykiatriboken. Sinn - kropp - samfunn*. Oslo: Gyldendal.

Thornquist, E. (2009). *Teoretiske perspektiver på praksis i helsetjenesten*. Oslo: Gyldendahl.

Ulrik Fredrik Malt, O. A. (2012). *Lærebok i psykiatri* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

FN. (2012) *Hva er menneskerettigheter?* Hentet 4 .mai 2014 fra
<http://www.fn.no/Tema/Menneskerettigheter/Hva-er-menneskerettigheter>)

NOU 2010:3 (2010) *Drap i Norge i perioden 2004-2009: 6 Undersøkelse av omfanget av politioppdrag relatert til psykiske lidelser*. Hentet fra
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/nouer/2010/NOU-2010-3.html?id=602257>

Politidirektoratet og Helsedirektoratet. (2012). *Helsetjenstens og politiets ansvar for psykisk syke –oppgaver og samarbeid* (Rundskriv 2012/007) Hentet fra:
<http://helsedirektoratet.no/publikasjoner/helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke/Publikasjoner/helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke.pdf>

Selvvalgtpensum

Ulrik Fredrik Malt, O. A. (2012). *Lærebok i psykiatri* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag: s. 15-33 og s. 35-56

Bach Mosebo, M. (2012). *Konflikt håndtering for politifolk*. Gylling: Narayana Press. s. 11-161

Ekeland, T.-J. (2004). *Konflikt og konfliktforståelse for helse- og sosialarbeidere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
s. 68-80 og s. 145-194

Totalt antall sider: 250